

תשלומי הורים לבתי הספר היסודיים וחטיבות הביניים בעיר

סקירה כללית על הגוף המבוקר

הוד השרון נוסדה כמושבה ב-1964 כשאוחדו ארבע מושבות שכנות: רמתיים, כפר הדר, רמת הדר ומגדיאל. בשנת 1990 היא הוכרזה כעיר. שטח השיפוט שלה הוא 19,239 דונם. נכון לסוף שנת 2006 יש בהוד השרון כ-44,000 תושבים.

מחלקת החינוך בעיר נותנת שירותי חינוך לילדים מגיל 3 ועד לנערים בני 18. בהוד השרון ישנם אחד עשרה בתי ספר יסודיים. "נוה משה" הוא בית ספר השייך לרשת חינוך עצמאית והוא כולל מספר מצומצם של תלמידים. "בית הספר הדמוקרטי הוד השרון" פועל החל מ-2001 ולומדים בו כ-120 תלמידים. כמו כן, פועל גם בית ספר "שילה" שהוא בית ספר דתי והוא הוותיק ביותר במגדיאל. בנוסף פעיל גם בית הספר "תל"י-תגבור לימודי יהדות", השם דגש על לימודי יהדות לתלמידים מסורתיים וחילוניים, לומדים בו כ-600 תלמידים מכיתה א' עד ט' ואליו מגיעים תלמידים גם מכפר סבא רעננה והרצליה. שאר בתי הספר הם-"ממלכתי א'", "לפיד", "יגאל אלון", "המגן", "רעות", "יצחק רבין" ו"קהילתי נוה נאמן".

בהוד השרון יש שלוש חטיבות ביניים והם-"הראשונים", "השחר" ו"עתידיים". בבית ספר תל"י לומדים גם עד כיתה ט' והוא נחשב גם ב"ס יסודי וגם חטיבת ביניים. כמו כן קיימים בעיר שלושה תיכונים, תיכון "הדרים", "מוסינזון" ו"רמון". בית הספר "מוסינזון" שוכן בכפר הנוער ע"ש ב.צ. מוסינזון ונהנה משירותי העירייה משום שהוא נותן שירותים לחלק מתלמידי העיר. ב-3 בספטמבר 2006 נפתח בצפון מגדיאל בית ספר תיכון חדש-"תיכון רמון", שנועד לשרת את תושבי שכונת מתחם 200, שהוא מתחם חדש יחסית המאוכלס על ידי אוכלוסייה צעירה ואיכותית, ואת תושבי גיל עמל, שהיא שכונה ותיקה מאד בהוד השרון.

בבתי-הספר היסודיים לומדים כ-4,706 תלמידים, בחטיבות הביניים לומדים כ-1,720 תלמידים, ובתיכונים לומדים כ-2,052 תלמידים. סה"כ לומדים בבתי הספר בעיר כ-8,478 תלמידים.

מחלקת החינוך בעירייה נותנת שירותי חינוך לגני הילדים ולבתי הספר בעיר.

גופי הביקורת בעיריה

העירייה פועלת מתוקף "פקודת העיריות". פקודת העיריות צחיבת כל עירייה בביקורת פנימית, הנערכת על ידי מבקר העיריה, ובביקורת חיצונית הנערכות על ידי מבקר המדינה ומשרד הפנים. כמו כן נתונה העיריה לביקורת מצד ציבור תושביה ומצד התקשורת המקומית והארצית.

סקירה כללית על הנושא המבוקר

1. מבוא

מקור הסמכות לגביית תשלומים מההורים מצוי בחוק לימוד חובה, התשי"ט – 1949, ובחוק חינוך ממלכתי, התשי"ג – 1953. בחוק לימוד חובה נאמר כי "מי שזכאי לחינוך חנם לפי סעיף זה, לא ידרשו בעדו דמי הרשמה או כל תשלום אחר בעד לימודיו במוסד חינוך אחר שאוצר המדינה נושא בשכרם...; ואולם... רשות החינוך המקומית... או בעל המוסד, יהיו רשאים באישור השר, לגבות תשלומים והחזר הוצאות, בשיעורים שהשר יקבע, בעד אספקה שהם נותנים לו, ובעד שירותים שהם נותנים לו נוסף על השירותים אשר השר הגדיר אותם בתקנות כשירותים מקובלים. אישור השר וקביעת שיעור התשלומים והחזר ההוצאות טעונים אישור ועדת החינוך והתרבות של הכנסת".

חוק חינוך ממלכתי מסמיך את שר החינוך להתקין תקנות בעניין סדרי הפיקוח על מוסדות החינוך הממלכתי. מתוקף סמכות זו הותקנו תקנות חינוך ממלכתי (סדרי הפיקוח), התשי"ז – 1956. תקנה 3(א) לתקנות הנ"ל קובעת, כי המנהל הכללי של המשרד רשאי לתת הוראות, הן בעניינים פדגוגיים והן בעניינים מינהליים, לגופים השונים המנויים באותה תקנה, ובהם כל מנהל וכל מורה במוסד חינוך.

מכח התקנה האמורה מוציא מנכ"ל משרד החינוך חוזרים בדבר תשלומי הורים, שבהם מתפרסמים בכל שנה הסכומים המירביים שמותר לגבות בעד כל אחד מהשירותים הניתנים תמורת תשלום בבתי-הספר. הסכומים הנקובים בחוזרי המנכ"ל מחייבים את כל מוסדות החינוך ואין לחרוג מהם.

לבקשת מבקר עיריית הוד השרון, ערכנו ביקורת בנושא תשלומי ההורים לבתי הספר היסודיים ולחטיבות הביניים בעיר. במסגרת הביקורת נבדקו תשלומי ההורים לשנת הלימודים תשס"ו. הביקורת נעשתה בשני בית ספר יסודיים ובחטיבת ביניים אחת.

2. תשלומי הורים - הוראות חוזר המנכ"ל

חוזר מנכ"ל 9-3.11 תשס"ג/א) – תשלומי הורים, מפרט את השירותים עבורם מותר לבית הספר לגבות מההורים תשלום, וכן את הנושאים שאין לגבות עבורם כספים מההורים.

התשלומים שמותר לבית הספר לגבות מההורים נחלקים לשני סוגים: תשלומי חובה ותשלומי רשות.

תשלומי חובה כוללים ביטוח תאונות אישיות, המבטח תלמידים נפגעי תאונות 24 שעות ביממה, גם ללא קשר לפעילותם במוסד החינוך.

תשלומי הרשות כוללים: שיעורי שחיה, טיולים וסיורים לימודיים, השאלת ספרי לימוד, דמי חבר לארגון ההורים הארצי ולוועד ההורים, סל תרבות ומסיבות.

קיים גם תשלום מיוחד עבור שירותי בריאות השן. רשות שהחליטה לתת את השירות יכולה לגבות מההורים תשלום שיחשב כתשלום חובה.

נוסף לשירותים שפורטו לעיל יש עוד שירותים המוצעים על ידי בית הספר, בדרך כלל כדי לחסוך בהוצאות על ידי רכישה מרוכזת. השירות או המצרף והתשלום עבורם הם במסגרת "קונה מרצון ומוכר מרצון". גבייה לשירותים אלו - הנקראים "רכישה מרצון" - חייבת לקבל את אישור כל הורי התלמידים המקבלים את השירות ואת אישורו של מפקח בית הספר.

הנושאים עבורם אין לגבות כספים מההורים, כפי שמפורטים בחוזר המנכ"ל, הם: חומרי מלאכה, חומרי לימוד וערכות להוראת טכנולוגיה ומדעים, אגרת שכפול, הוצאות מינהלה, אחזקה, ציוד ותשתיות, ציוד בסיסי של המוסד וכיו"ב, שכר עובדים למעט שכר במסגרת תכנית לימודים נוספת – תל"ן, שכפול חוזרים, שימוש בספרייה והשאלת ספרי עיון, תשלומים כוללים לקופת כיתה נפרדת, הפעלת תכנית השלמה, שירותי הגיינה, טיפול מונע, ייעוץ מקצועי הניתן בין כותלי בית הספר, עמלה עבור גביית תשלומים כלשהם, תשלום עבור הנפקת תעודת בגרות, אגרת שמירה ומבחנים פנימיים.

עוד קובע החוזר כי יש לפרט להורים בכתב את שיעור התשלומים ואת השירותים הניתנים תמורתם לפי סוגיהם, כל אחד בנפרד, חובה ורשות.

במקרה של אי תשלום קובע החוזר שעל בית הספר לפנות לרשות המקומית לקבלת סיוע להסדרת התשלומים, אולם בכל מקרה אין להוציא תלמיד מהכיתה או להרחיקו מלימודים עקב אי תשלום.

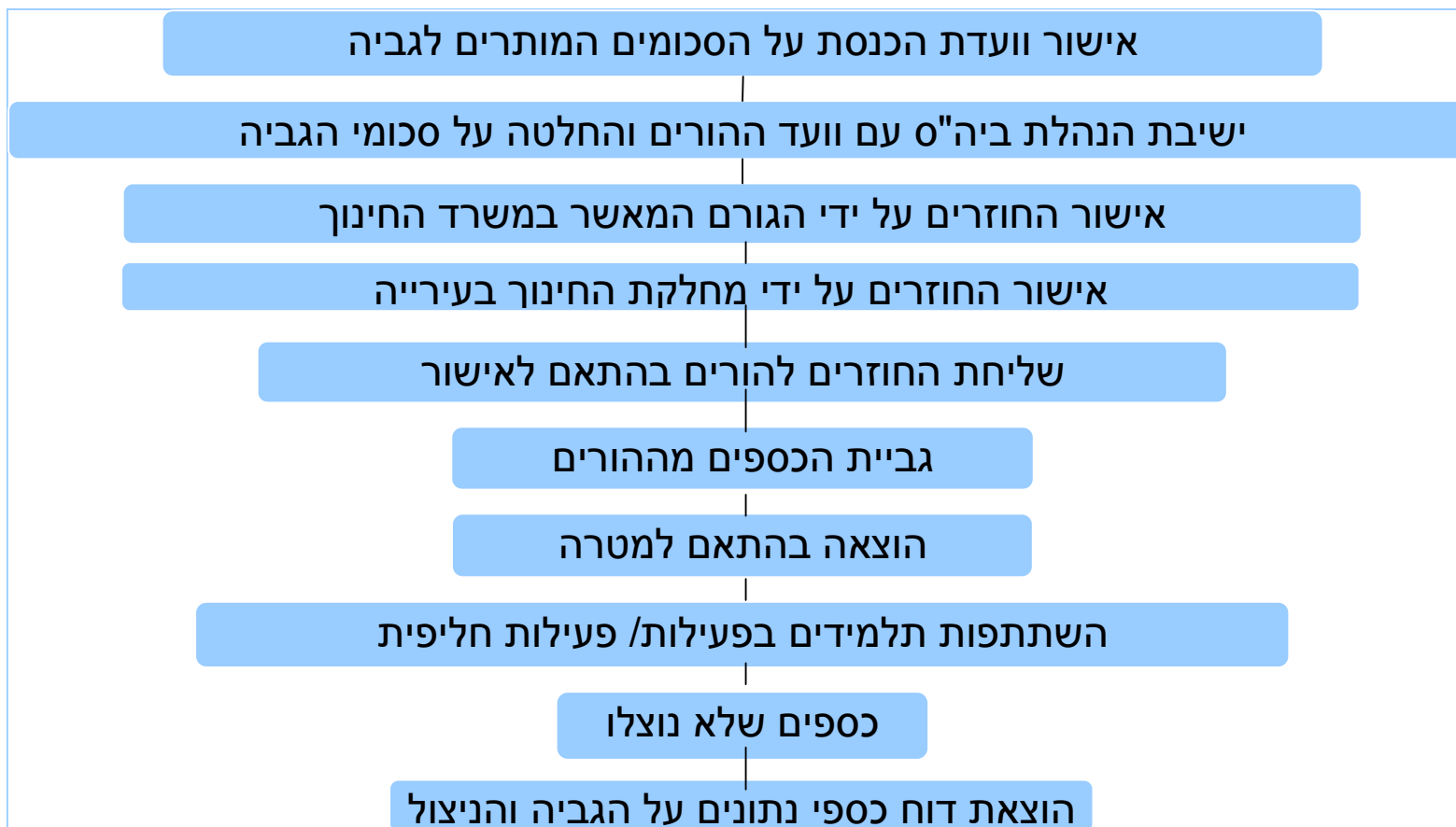
על בית הספר לבצע תיעוד של כל תקבול במוסד – קבלה או אישור זמני במקרה של המחאות דחויים. יש להפריד בין תשלומי רשות, רכישת שירותים מרצון ותרומה בסעיפים תקציביים נפרדים שינוהלו בקופת בית הספר.

עוד קובע החוזר, שעל דרישת התשלום מההורים להיות על טופס אחיד שיאושר על ידי הממונה מטעם מנהל המחוז במשרד החינוך. על דרישת התשלום שתופץ להורים יחתמו מנהל המוסד החינוכי ויו"ר ועד ההורים המוסדי.

לגבי יתרות שנשארו מתשלומי ההורים – יתרות של עד 10% מהעלות של ההוצאה המתוכננת תנוצלנה בהתאם להחלטת המוסד החינוכי בשיתוף עם ועד ההורים. אם נותרו יתרות מעל 10% יש להחזיר את התשלום להורים, או שהכספים ישמשו לפעולות נוספות מאותו סוג, על פי החלטה משותפת של ועד ההורים ושל בית הספר.

בסוף כל שנת לימודים יוגש דוח כספי על תשלומי ההורים ליו"ר ועד ההורים של בית הספר, מטרת הדוח הכספי היא לאפשר לוועד ההורים לעקוב שהשימוש בכספים ששולמו היה למטרות שלשמן נגבו. הדוח הכספי יעשה לגבי כל סעיף הוצאות ויתייחס לכל שכבת גיל בנפרד.

להלן תרשים זרימה של התהליך המבוקר:

מטרת הביקורת והיקפה

מטרת הביקורת הינה בדיקת אישור וגביית תשלומי הורים בהיבט חוקיות, תקינות וסדירות, יעילות, חסכון ומועילות בבתי הספר בעיר. וכן מטרתה לבדוק את תרומת ההכנסות מתשלומי ההורים ביחס לכלל הכנסות בית הספר.

הביקורת התבצעה בשלושה בתי ספר, שניים יסודיים ובחטיבת ביניים אחת. בבית הספר היסודי "רבין" בו למדו בשנת תשס"ו 483 תלמידים, בבית הספר היסודי "יגאל אלון" בו למדו 518 תלמידים ובחטיבת הביניים "השחר" בה למדו באותה השנה 635 תלמידים. הביקורת הקיפה את נושאי אישור התשלומים, גבייתם והוצאתם למטרות שנקבעו בשנת הלימודים התשס"ו.

פעולות הביקורת

- פגישת הכנה עם מבקר העירייה.
- פגישה עם מנהל אגף החינוך, מנהלת מחלקת החינוך, מנהלנית המחלקה, וחשב האגף, בנוכחות מבקר העירייה.
- קריאת דוחות מבקר המדינה בנושא, ודוחות ביקורת בנושא של עיריות אחרות.
- קריאת חוזרי מנכ"ל משרד החינוך.
- קריאת כתבות בנושא וסקירת הנושא באינטרנט.
- שיחות עם בעלי תפקידים הקשורים לנושא במשרד החינוך והתרבות (מנהל אגף ארגון לימודים, ומפקחת מתאמת).
- בדיקת החוקים הרלבנטיים לנושא (חוק לימוד חובה, התש"ט-1949, חוק חינוך ממלכתי, התשי"ג-1953).
- פגישות עם מנהלי בתי ספר, מזכירות ונציג וועד ההורים.
- השוואת הממצאים לחוזרי מנכ"ל משרד החינוך ולנהלים והחוקים הרלבנטיים.

לוחות זמנים

1. שלבים ראשוניים וסקר מודקם : נובמבר – דצמבר 2006.
2. הצגת ואישור תכנית הביקורת : פברואר 2007.

3. ביצוע הביקורת וכתובת טיוטה : מרץ – אפריל 2007.

4. הגשת הטיוטה למבוקרים ודיון בממצאים : מאי 2007.

5. הצגת דו"ח הביקורת : יוני 2007.

ממצאי ביקורת עיקריים

1. באחד מבתי הספר בהם נעשתה הביקורת נמצא ששיבת הנהלת בית הספר עם וועד ההורים, שעניינה אישור תשלומי ההורים לשנה"ל תשס"ו, התקיימה במועד מאוחר יחסית למועד אישור הסכומים שהותרו לגביה על ידי וועדת החינוך והתרבות של הכנסת. – ליקוי זה גורם לפגיעה באפשרות של בית הספר להעניק לתלמידים את השירותים הנדרשים סמוך לתחילת שנת הלימודים, ולמעשה כל פעילות בית הספר המומנת על ידי תשלומי הורים (טיולים, מסיבות, סל תרבות) התעכבה עד לאישור התשלומים באותה ישיבה מאוחרת.

2. הביקורת מצאה שלא בכל בתי הספר קיים פרוטוקול מסודר של ישיבת הנהלת בית הספר עם וועד ההורים. לדעת הביקורת יש לדאוג שלכל ישיבה בנושא אישור תשלומי הורים ייערך פרוטוקול מסודר ובו יצוין תאריך הישיבה, פירוט כל הנוכחים וההחלטות שהתקבלו באותה ישיבה.

3. הביקורת מצאה שלא קיים נוהל או דרישה של משרד החינוך בנושא המידע שיש להביא לידיעת ההורים בחוזר התשלומים, למעט אישור הסכומים שבית הספר גובה על ידי מפקח מטעם משרד החינוך. לא בכל החוזרים המופצים להורים יש מידע על הליכי הגביה שבאפשרות בית הספר לנקוט נגד הורים שלא משלמים, וכן מידע על האפשרות לקבל הנחה או פטור מהתשלום. מצב זה אינו תקין. ייתכן שאם ההורים היו יודעים אלו אמצעים בית הספר והעירייה יכולים לנקוט נגדם אם לא ישלמו את התשלום, אחוז הגביה היה גבוה יותר. כמו כן ייתכן שיש הורים אשר אינם מודעים לכך שבאפשרותם לבקש הנחה או פטור מהתשלום, ואינם פונים בבקשה כזו למרות שמצבם הכספי מצדיק מתן הנחה או פטור כאמור.

4. הביקורת מצאה שלא קיים נוהל בנושא מתן הנחות ופטורים מהתשלום בשל בעיות כלכליות של ההורים.

נמצא שבבית ספר אחד ניתן פטור אך ורק למי שהציג אישור ממחלקת הרווחה בעירייה. בבתי הספר האחרים, לעומת זאת, נבדק כל מקרה לגופו, ללא דרישה להמציא אישור ממחלקת הרווחה, ומנהלת בית הספר, יחד עם העובדת הסוציאלית, מחליטה על אחוז ההנחה לפי המקרה ועל פי שיקול דעתה. נראה לביקורת שיש מקום לקבוע קריטריונים ברורים למתן הנחות או פטורים מתשלום, תוך השארת שיקול דעת למנהלי בית הספר במקרים חריגים.

5. ניהול הרישום של ההוצאות וההכנסות בבית ספר "השחר" לוקה בחסר - הדוח הכספי בסעיף "יתרות משנה קודמת" אינו ברור. **לדעת הביקורת יש מקום שמזכירות בתי הספר שעורכות את הדוחות או מנהלות בתי הספר יסתייעו בגזברות העיריה בעת כתיבת הדוחות הכספיים.**
6. בבית ספר "יגאל אלון" מוחזר כל הסכום שנותר בסוף השנה מתשלומי ההורים, בין אם הוא עד 10% או מעל ל- 10% לוועד ההורים שבוחר כיצד להשקיע אותו, וזאת בניגוד להוראות חוזר מנכ"ל בנושא. בבית ספר "השחר" לא ניתן להבין מהדוח הכספי איזה שימוש נעשה בכסף שנותר מהשנה הקודמת.
7. הביקורת העלתה שקיימת אי בהירות אצל מנהלי בתי הספר ביישום הוראות חוזר מנכ"ל והיא ממליצה לקיים הדרכות ולהוציא הנחיות למנהלות בתי הספר/מזכירות בכירות שמתעסקות בנושא תשלומי ההורים, ובהן ילמדו המנהלות/המזכירות את הוראות חוזרי המנכ"ל על בוריין, מה מותר ומה אסור לעשות.

ממצאי ביקורת מפורטים

1. כל שנה לקראת תחילת שנת הלימודים, אמור להתקיים בוועדת החינוך והתרבות של הכנסת (להלן – ועדת החינוך), דיון על מהות תשלומי ההורים ותעריפיהם. המצב בפועל הוא שוועדת החינוך מתכנסת רק לאחר תחילת שנת הלימודים, וכך למעשה מתעכבת כל פעילות ביה"ס הממומנת על ידי תשלומי ההורים, שכן בתי הספר אינם יכולים לשלוח את דרישת התשלום להורים עד לאישור הסכומים על ידי ועדת החינוך וועד ההורים המרכזי של בית הספר.

ביום 21.9.05, אישרה וועדת החינוך והתרבות של הכנסת את גובה הסכומים המותרים לגביה כתשלומי הורים לשנת הלימודים תשס"ו. ישיבות בתי הספר עם וועד ההורים לאישור הכספים שיגבו מההורים בהתאם להחלטת וועדת החינוך התקיימו כדלקמן:

- בבית ספר יסודי "רבין" התקיימה ישיבה של וועדת הכספים ביום 27.10.05, וביום 10.11.05 אישר וועד ההורים המרכזי את הסכומים לגביה. החוזר להורים הופץ ביום 18.11.05. מצ"ב פרוטוקול ישיבת וועדת כספים מיום 27.10.05 המסומן כנספת א', וכן פרוטוקול ישיבת הנהגת הורים מרכזית המסומן כנספת ב' והחוזר שהופץ להורים ביום 18.11.05, המסומן כנספת ג'.

- בבית ספר יסודי "יגאל אלון" התקיימה הישיבה עם וועד ההורים ביום 7.10.05, והחוזר הופץ להורים ביום 1.12.05. מצ"ב העתק פרוטוקול הישיבה המסומן כנספת ד', והחוזר שהופץ להורים מסומן נספת ה'.

- בחטיבת הביניים "השחר" התקיימה הישיבה רק ביום 29.11.05, והחוזר הופץ להורים ביום 7.12.05. מצ"ב דוגמת חוזר שהופץ לשכבה ט' ומסומן כנספת ו'.

מהאמור לעיל עולה, כי על אף שוועדת החינוך אישרה את הסכומים המותרים לגביה ביום 21.9.05, גם אם באיחור מה, הרי שבתי הספר לא התחילו בגביה עד חודש נובמבר לפחות, ובחטיבת הביניים השחר רק בחודש דצמבר.

לביקורת נראה שמצב זה אינו תקין ועל בתי הספר להשתדל לקיים את הישיבות עם וועד ההורים המרכזי שעניינן אישור גובה תשלומי ההורים לשנת הלימודים במועד קרוב ככל שהאפשר לאישור הסכומים על ידי וועדת החינוך של הכנסת, ולפעול להפצת החוזר וגביית התשלומים בהקדם.

יצוין שוב, כי כל עיכוב בגביית הסכומים מההורים מעכב את הפעילויות שאמורות להינתן לתלמידים במהלך שנת הלימודים.

בתשובת מנהל אגף החינוך, תרבות, פנאי וקהילה, ומנהלת מחלקת החינוך בעיריה (להלן: "הגוף המבוקר"), נמסר לביקורת שיש להשתדל להפיץ את החוזר להורים עד אמצע חודש נובמבר כל שנה.

2. כפי שעולה מהנספחים שצורפו לעיל, לא בכל בתי הספר קיים פרוטוקול מסודר בנושא אישור הסכומים לגביה כתשלומי הורים. כלומר, לא קיים אישור בכתב של וועד ההורים המוסדי.

נראה לביקורת שלשם שמירה על הסדר והחוקיות יש לדאוג שלכל ישיבה בנושא אישור תשלומי הורים ייערך פרוטוקול מסודר ובו יצוין תאריך הישיבה, פירוט כל הנוכחים וההחלטות שהתקבלו באותה ישיבה.

הגוף המבוקר הודיע לביקורת, שכמובן שיש צורך בניהול ישיבה תקין ובפרוטוקול מסכם, כולל הנוכחים ותאריך הישיבה.

3. בכל בתי הספר שנבדקו נמצא שקיים אישור בכתב, לגבי הסכומים אותם בית הספר מתכוון לגבות מההורים, על ידי הגורם המאשר במשרד החינוך, בהתאם לחוזר מנכ"ל בנושא תשלומי הורים. עוד קובע הנוהל בסעיף 12.7 שעל דרישת התשלום שתופץ להורים יחתמו מנהל המוסד החינוכי ויו"ר ועד ההורים המוסדי, וכך אכן נעשה בכל בתי הספר. כמו כן מאושר החוזר על ידי מחלקת החינוך בעיריה.

4. הנוהל קובע (סעיף 12.4) שעבור כל תשלום יינתנו להורה אישור או קבלה או אישור זמני במקרה של המחאה דחויה, ובכל מקרה יהיה תיעוד לכל תקבול במוסד החינוכי.

בשיחות שקיימו על מנהלות בתי הספר והמזכירות המטפלות בנושא גביית התשלומים מההורים עלה, שכל הקבלות על תשלומי ההורים מונפקות ביום התשלום, או לכל המאוחר למחרת היום. עד להפקדת הכספים בבנק הם נשמרים בכספות הנמצאות בבתי הספר, כאשר רק למנהלת בית הספר ולמזכירה, או למזכירה בלבד יש גישה אליה.

5. על פי חוזר מנכ"ל המסומן כנספח ז', יש דרישה להפיץ להורים את דרישת התשלומים על טופס אחיד, אולם בפועל אין דרישה או נוהל של משרד החינוך באשר למידע שיש להביא להורים בחוזר בתשלומים, למעט אישור הסכומים על ידי מפקח מטעם משרד החינוך. במצב זה לא כל בתי הספר מודיעים להורים על גבי דרישת התשלום על האפשרות לקבל הנחה או פטור מהתשלומים הנדרשים מהם בשל בעיות כלכליות.

יצוין, שבית ספר "רבין" שולח דרישת תשלום להורים שלא שילמו במועד את הסכומים, ובדרישה זו מצוין, שהורים אשר להם קושי כלכלי יקבלו הנחה לאחר שיציגו אישור ממחלקת הרווחה. מצ"ב העתק הדרישה ומסומן כנספח ח'. בשאר בתי הספר לא מיידעים את ההורים על ההנחה גם בדרישות התשלום הנוספות. מצ"ב דרישת תשלום של בית ספר "יגאל אלון" מסומן כנספח ט', ושל חטיבת ביניים "השחר" מסומן כנספח י'.

לדעת הביקורת מצב זה הוא בלתי תקין, שכן על פי הנוהל יכול בית הספר לתת הנחה או לפטור הורה עם בעיות כלכליות מחובת התשלום, וכך אכן נעשה בפועל.

ייתכן שישנם הורים שאינם מודעים לאפשרות זו, ולמרות מצבם הכלכלי הקשה, ובשל החשש שילדם ייפגע, הם משלמים את כל הסכום אותו הם נדרשים לשלם, ואם היו יודעים שקיים הליך לקבל הנחה או פטור מתשלום ייתכן שהיו עושים בו שימוש.

בתשובת הגוף המבוקר נטען, שמי שזקוק להנחה יודע עליה, ואם בתי הספר יפרסמו מראש את האפשרות לקבל הנחה יפנו גם הורים שאינם זקוקים לה במיוחד.

לדעת הביקורת יש מקום להודיע על האפשרות לקבל הנחה או פטור לכל הורי התלמידים, בין לאלה שלדעת מנהלי בתי הספר זקוקים להנחה, ובין לאלה שלדעתם אינם זקוקים להנחה.

6. בנושא הנחות ופטורים מתשלום קובע חוזר המנכ"ל בסעיף 7.2, שבית הספר ייכנס ועדה לדיון בבקשות להקלת נטל התשלומים שהוגשו על ידי הורים שהכנסתם נמוכה. בוועדה יהיו חברים מנהל בית הספר או נציג מטעמו, יועץ חינוכי ונציג ועד ההורים, ונציג שירותי הרווחה העירוניים שהוא גם יו"ר הוועדה. החלטת הוועדה תהיה תקיפה רק בתנאי שנכחו בה לפחות שניים מחבריה. הורים שהכנסתם נמוכה ימציאו לוועדה כל מסמך שיידרש. עוד קובע החוזר כי הרשות המקומית יכולה לקבוע הנחות והסדרי תשלום נוספים לתלמידים מעוטי אמצעים.

מהאמור לעיל, לא ברור מהם הקריטריונים המנחים את הוועדה למתן הנחות ופטורים לתלמידים מעוטי יכולת.

- בבית ספר "רבין" קבעה מנהלת בית הספר שהנחה תינתן אך ורק למי שימציא אישור שהוא מטופל על ידי מחלקת הרווחה בעיר. תלמיד כזה יקבל בהתאם להחלטת המנהלת הנחה שתעמוד על 60% מהתשלום כולו.

- בבית ספר "יגאל אלון" ובחטיבת הביניים "השחר", מתקיימת וועדה בהשתתפות מנהלת בית הספר והיועצת, הוועדה שוקלת את המקרה ומחליטה באופן פרטני על גובה ההנחה שתינתן בכל מקרה ומקרה. הוועדה אינה דורשת מסמכים כלשהם – לדעת הביקורת מצב זה אינו תקין.

לביקורת נראה שיש מקום לקבוע קריטריונים ברורים למתן הנחות או פטורים מתשלום, תוך השארת שיקול דעת למנהלי בית הספר במקרים חריגים.

בתשובת הגוף המבוקר נמסר לביקורת, שבחוזר המנחה את מנהלי בתי הספר יודגש נושא הקמת וועדת הנחות בית ספרי ופעילותה לפי חוזר המנכ"ל. לדעת הגוף המבוקר חוזר המנכ"ל קובע קריטריונים ברורים לזכאי סיוע, כמו משפחות במצב כלכלי קשה, ומשפחות מרובות ילדים, ויש לפעול לפי קריטריונים אלה, ובלשונו: "אין כאן מקום להמציא את הגלגל".

הביקורת ממליצה לקבוע קריטריונים ברורים לוועדות ההנחות של בתי הספר.

7. הביקורת בדקה את הדוחות הכספיים של בתי הספר. בדוחות הכספיים של בית ספר "רבין" ובית ספר "יגאל אלון" קיים פירוט תקבולים ותשלומים לגבי כל סעיף עבורו נגבו כספים מההורים. מצ"ב העתק הדוח השנתי של בית ספר "רבין" מסומן כנספת יא', והדוח הכספי של בית ספר "יגאל אלון" המסומן כנספת יב'. בדוח הכספי של חטיבת הביניים "השחר", מצורף ומסומן כנספת יג', קיים סעיף לא ברור בשם "יתרות משנה קודמת". לדברי מזכירת בית הספר שעורכת את הדוח אלו כספים שנתרו מתשלומי הורים של שנה קודמת, אולם בדוח הכספי לשנה"ל תשס"ו, הם מופיעים בסעיף התשלומים בלבד, ואינם מופיעים בסעיף התקבולים לאותה השנה.

לדעת הביקורת דרך רישום זו אינה נכונה, שכן היא מגדילה את סעיף ההוצאות מול סעיף ההכנסות שצורה מוטעית.

הביקורת תמליץ שמזכירות בתי הספר שעורכות את הדוחות הכספיים תסתייענה בגזברות העיריה בעת כתיבת הדוחות הכספיים.

הגוף המבוקר מסר בתשובתו שבתחילת שנת הלימודים תתקיים הדרכה לכל המזכירות הבכירות ולמנהלי בתי הספר, על ידי מנהל אגף הכנסות/גזברות בעיריה.

8. הביקורת העלתה שבהתאם להוראות חוזר המנכ"ל, כל מנהלות בית הספר מאפשרות השתתפות תלמידים שהוריהם לא שילמו עבורם בכל פעילות של בית הספר, גם בפעילות לגביה מתיר החוזר שלא לאפשר את השתתפות התלמיד. כל המנהלות הביעו רגישות רבה לנושא זה, כאשר לדעתן אין מקום לפגוע בתלמיד בשל חובות הוריו.

הביקורת מצטרפת לעמדה זו של מנהלות בתי הספר.

9. חוזר המנכ"ל מפרט בסעיף 12.8 כיצד על בית הספר לנהוג עם יתרות שנותרו בסוף השנה מתשלומי הורים שלא הוצאו למטרות שלשמן נגבו. יתרות של עד 10% תנוצלנה בהתאם להחלטת המוסד החינוכי וועד ההורים. אם היתרות תעלינה על 10% יוחזר התשלום להורים, או שהכספים ישמשו לפעולות נוספות מאותו סוג, אם התלמידים ממשיכים ללמוד בבית הספר שנה נוספת, על פי החלטה משותפת של וועד ההורים ושל בית הספר.

- בשיחה שקיימנו עם מנהלת בית הספר "רביץ" נמסר, שבדרך כלל בסוף שנה לא נשאר יותר מ- 10% של הכספים שנגבו, והכסף שנותר מועבר לשנה הבאה, לאותם הסעיפים שעבורם הוא נגבה מלכתחילה.

- ממנהלת בית ספר "יגאל אלון" נמסר, שבית הספר בחר להחזיר לוועד ההורים את כל הסכומים שנשארים בסוף שנה לכל שימוש שהוועד ימצא לנכון. עוד נמסר שלעיתים ההורים מעבירים כספים שנותרו בסעיף של תרבות לסעיף הטיולים ולהיפך.

- בחטיבת ביניים "השחר" נמסר לביקורת שבד"כ לא נשאר יותר מ- 10% מהכספים שנגבו, והנהלת בית הספר מחליטה יחד עם וועד ההורים כיצד להשתמש בכסף שנשאר. אם נשארו מעל 15% מהכסף שנגבה, אז תלמידי כיתה ט', המסיימים את לימודיהם בחטיבה, מקבלים חזרה את הכספים ששילמו ביתר.

מהאמור לעיל עולה, שלא כל מנהלות בית הספר מבינות את הוראות החוזר של מנכ"ל משרד החינוך בנושא החזר כספים שלא נוצלו.

כאמור בסעיף 7 לעיל, הגוף המבוקר מסר שהדרכה תינתן למזכירות הבכירות ולמנהלות בתי הספר.

10. לבקשת מבקר העירייה בדקה הביקורת את אחוז ההכנסות מתשלומי ההורים יחסית לכלל הכנסות בית הספר. מבדיקת הדוחות הכספיים עולים הנתונים הבאים:

- בבית ספר יסודי "רבין" הכנסות בית הספר מתשלומי הורים עומדים על 49% מכלל הכנסות של בית הספר.
- בבית ספר יסודי "יגאל אלון" הכנסות בית הספר מתשלומי הורים עומדים על 52% מכלל הכנסות בית הספר.
- בחטיבת הביניים "השחר" הכנסות בית הספר מתשלומי הורים עומדים על 33% מכלל הכנסות בית הספר (אולם בחטיבת הביניים הצגת הכנסות מתשלומי הורים בדוח הכספי אינה מדויקת).

עוד עלה מהבדיקה כי אחוז גביית תשלומי ההורים מכלל ילדי בית הספר נע בין 90 ל- 95 אחוזים, תוך התחשבות בהנחות שאושרו לחלק מהתלמידים.

מסקנות והמלצות

המסקנות העיקריות של הביקורת הן:

1. בכדי שלא לגרום לעיכובים מיותרים במימוש תוכנית הפעולה של בתי הספר, על בתי הספר להשתדל לקיים את הישיבות עם וועד ההורים המרכזי, שעניינן אישור גובה תשלומי ההורים לשנת הלימודים, במועד קרוב ככל שהאפשר לאישור הסכומים על ידי וועדת החינוך של הכנסת, ולא יאוחר מאמצע חודש נובמבר, ולפעול להפצת החוזר וגביית התשלומים בהקדם.
2. על הנהלת בית הספר לדאוג שבכל ישיבה כאמור ייערך פרוטוקול מסודר שיכלול את תאריך הישיבה, הנוכחים בישיבה וההחלטות שהתקבלו.
3. הביקורת ממליצה שבדרישת התשלום שנשלחת להורים יובא לידיעת ההורים שבאפשרותם לפנות לבית הספר ולבקש הנחה או פטור מהתשלום.
4. הביקורת ממליצה לאגף החינוך בעירייה להכין נוהל מסודר לאישור הנחות ופטורים מתשלום שיכלול קריטריונים ברורים למתן הנחות, תוך מתן שיקול דעת למנהלות בתי הספר במקרים חריגים.
5. על אגף החינוך לקיים הדרכות ולהוציא הנחיות למנהלות בתי הספר/מזכירות בכירות שמתעסקות בנושא תשלומי ההורים, ובהן ילמדו המנהלות/המזכירות את הוראות חוזר המנכ"ל על בוריין, ואת הכללים מה מותר ומה אסור לעשות עם הכספים שבית הספר גובה כתשלומי הורים, וכן ילמדו לערוך דוחות כספיים. לחילופין, יהיה על מנהלות בתי הספר/המזכירות שעורכות את הדוחות הכספיים להסתייע בגזברות העירייה בעת כתיבת הדוחות הכספיים.

סיכום

הביקורת העלתה שכל בתי הספר פועלים בהתאם להוראות חוזרי מנכ"ל משרד החינוך, בכל הקשור לגובה הסכומים אותם הם גובים מההורים כתשלומי הורים.

אשר ליתר הוראות חוזרי המנכ"ל נראה שקיימת אי בהירות. מנהלות בתי הספר אינן מבינות את כל הוראות חוזרי המנכ"ל (למעט א') – בעיקר בנושא הוצאת הכספים לסעיפים שלשם נגבו, ובמיוחד בכספים שנותרו משנה קודמת.

לכן המלצת הביקורת היא לקיים הדרכות ולהוציא הנחיות למנהלות בתי הספר/מזכירות בכירות שמתעסקות בנושא תשלומי ההורים, ובהן ילמדו המנהלות/המזכירות את הוראות חוזרי המנכ"ל על בוריין, מה מותר ומה אסור לעשות.